УДК 378.014.3(477)
DOI https://doi.org/https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2025.104.30

Черненко О. В.

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ, НАКОПИЧЕНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стаття відображає аналіз стану вищої освіти в Україні в умовах сучасних викликів, таких як: воєнний конфлікт, економічна криза, глобальні євроінтеграційні процеси.

Метою дослідження є не лише констатація труднощів української системи забезпечення якості вищої освіти, а й проведення ґрунтовного аналізу існуючих проблем, осмислення досвіду проведених реформ та визначення на цій основі перспектив розвитку, які сприятимуть створенню вітчизняної конкурентоспроможної освітньої системи.

Автор акцентує увагу на системних проблемах реалізації освітньої політики, що знижують якість надання освітніх послуг: хронічне недофінансування, застарілі методи викладання та інфраструктура, розрив між навчальними програмами підготовки фахівців й потребами ринку праці, корупція та слабкий захист об'єктів інтелектуальної власності. Матеріал дослідження відображає критичне осмислення накопиченого досвіду реформ (Болонський процес, введення ЗНО, акредитація та ліцензування освітньої діяльності), разом з тим, підкреслюється стійкість вітчизняної освітньої галузі, незважаючи на існуючи проблеми і загрози.

Наведено дефініцію поняття «освітня політика держави», що визначається як стратегічно орієнтований процес розробки, реалізації та корегування нормативно-правових, організаційних, фінансових механізмів забезпечення, спрямованих на забезпечення доступу до якісної освіти, розвитку культурного та інноваційно-інтелектуального потенціалу української нації. Визначено напрямки державної освітньої політики.

Автором відображено власне бачення можливих перспектив розвитку системи вищої освіті: збільшення фінансування до 10 % ВВП, оновлення навчальних програм у партнерстві з бізнесом, впровадження інноваційних методів викладання (цифрові платформи, проєктне навчання), активізація міжнародної співпраці, реформування правового захисту інновацій. У висновках обґрунтовано, що успішність реалізації освітньої політки можлива лише шляхом налагодження конструктивної співпраці між державними органами освіти, мережею ЗВО, приватним бізнесом та міжнародними інституціями.

Ключові слова: *ЗВО, якість вищої освіти, військовий стан, навчання, Болонський процес, освітня політика.*

Вища освіта в Україні, як фундамент науково-інтелектуального потенціалу нації, перебуває на перехресті викликів, зумовлених як внутрішніми соціально-політичними проблемами, так і глобальними змінами пов'язаними із євроінтеграційними процесами. У контексті останніх років, такі проблеми як пандемія Covid-19 та повномасштабна війна РФ проти України, загострили питання доступу до освіти, мобілізації людського ресурсу та адаптації навчальних процесів до екстремальних умов (повітряні тривоги, відключення світла, нестабільного мобільного зв'язку та Інтернету), у зв'язку з чим актуальність дослідження розвитку системи вищої освіти та забезпечення її якості набуває нового виміру.

Метою дослідження є не лише констатація труднощів української системи забезпечення якості вищої освіти, а й проведення ґрунтовного аналізу існуючих проблем, осмислення досвіду проведених реформ та визначення на цій основі перспектив розвитку, які сприятимуть створенню вітчизняної конкурентоспроможної освітньої системи.

Проблеми забезпечення якості вищої освіти були предметом розгляду у публікаціях таких дослідників, як: О. В. Аніщенко, О. П. Воробйова, С. А. Калашнікова, О. Ю. Оржель, П. М. Савчук, О. М. Слюсаренко, С. В. Шаров, М. М. Фіцула та інші. Значна група вчених аналізувала існуючі проблеми та досвід реформ у галузі освіти, а саме: І. Д. Бех, В. Ю. Биков, Т. В. Гринько, В. М. Захарченко, В. Г. Кремень, В. І. Луговий, О. М. Максимович, Т. О. Пушкарьова, С. О. Сисоєва, Ю. М. Вітренко та інші.

Незважаючи на велику кількість наукових праць, дослідниками недостатньо обґрунтовано майбутні перспективи розвитку вищої освіти в Україні з врахуванням набутого досвіду, існуючих проблем та можливостей.

«Очевидно, що університетська освіта на рубежі XX–XXI століть набула нового статусу, перетворившись із соціального інституту соціалізації та підготовки фахівців для всіх галузей економіки на генератора та драйвера суспільного розвитку» [2, с. 63–64]. Завдяки мережі державних та приватних ЗВО (англ. – HEIs) формуються професійні компетентності, які дозволяють молодим фахівцям ефективно працювати в різних галузях промисловості.

На наше переконання, освітня політика держави визначається як стратегічно орієнтований процес розробки, реалізації та корегування нормативно-правових, організаційних, фінансових механізмів забезпечення, спрямованих на забезпечення доступу до якісної освіти, розвитку культурного та інноваційно-інтелектуального потенціалу української нації.

«Освітня політика, на думку А. Василюка, складається з таких елементів: а) нормативно-правового, як визначення меж поведінки суб'єктів освітнього процесу та їх компетенцій; б) культурно-ідеологічного, що визначає орієнтації суспільної свідомості та впливає на вибір того чи іншого рішення; в) фінансового, спрямованого на розподіл та використання ресурсів та коштів, що виділяються на потреби системи освіти» [16, с. 104].

Однією з головних перешкод на шляху реалізації політики якісної української вищої освіти є хронічне недофінансування. «За період з 2010 р. по 2018 р. обсяг державного замовлення в країні на підготовку кадрів

у ЗВО зменшився на 159,7 тис., або на 41,8 %. Починаючи з 2015 р. кількість студентів ЗВО, які навчалися за кошти державного бюджету, поступово знизилась. Так, у 2015 р. їх питома вага серед усіх студентів складала 52,7 %, а в 2018 р. – 46,3 % чи на 6,4 % менше» [11, с. 17]. Така ситуація призводить до низьких зарплат науково-педагогічних працівників, що демотивує їх і знижує якість підготовки студентів. «Так, середня заробітна плата в розрахунку на одну середньорічну ставку науково-педагогічних працівників (НПП) у цілому по Україні у 2019 р. за рахунок загального фонду становила 13 360,5 грн, спеціального фонду – 10 395,64 грн» [12]. «У 2025 році видатки на освіту становлять понад 190 млрд грн, що на 20 млрд грн більше, ніж у 2024 році (171,2 млрд грн)» [8]. Приватні ЗВО фінансуються самостійно, але зарплати викладачів трохи вищі за мінімальну, що є неприпустимим. Автор вважає, що без належного фінансування освіта не підготує якісні кадри для економіки.

Другим болючим питанням є застаріла освітня інфраструктура, що залишилася у спадок від СРСР. «У щорічній доповіді від 2019 року уповноваженого верховної ради України з прав людини зазначено: «не сприяє підвищенню якості професійної (професійно-технічної) освіти та зростання її іміджу застаріла матеріально-технічна база закладів, нестача кваліфікованих педагогічних працівників, майстрів виробничого навчання, невідповідність змісту освіти та методики викладання вимогам ринку праці та потребам особистості» [15, с. 47]. «Через війну заклади освітньої інфраструктури, що знаходились на лінії фронту чи на територіях, що піддавались регулярним бомбардуванням і ракетним обстрілам, зазнали значних пошкоджень і руйнувань. Зокрема, станом на 29.04.2022 р. 1499 закладів освіти в Україні постраждали від бомбардувань та обстрілів, 102 з них зруйновано повністю. Найбільших руйнувань зазнала освітня інфраструктура в Харківській, Київській, Чернігівській, Сумській і Донецькій областях та м. Київ» [10]. «У той же час, у звіті ЮНЕСКО згадується про 4163 заклади освіти, які було пошкоджено або зруйновано (станом на кінець 2024 року)» [17]. «Заступник міністра освіти України А. Вітренко заявив, що для відновлення освітньої інфраструктури, яка була пошкоджена або зруйнована внаслідок війни, необхідно $14 млрд» [14]. Застарілі лабораторії нездатні забезпечити проведення дослідів на належному рівні, а відсутність верстатів з ЧПУ, комп’ютерної техніки зі ліцензійним програмним забезпеченням ускладнюють підготовку фахівців, особливо в інженерно-технічних і природничих галузях. «На модернізацію дослідницької інфраструктури у 2025 році передбачено 544 млн грн» [8]. Цього вкрай недостатньо, враховуючи реальні потреби держави. У світі, де технології оновлюються щороку, українські студенти часто отримують знання, які вже втратили свою актуальність. На думку автора, така ситуація ускладнює працевлаштування випускників (навіть відмінників), оскільки вони не можуть ефективно застосовувати отримані знання на практиці, а їхня кваліфікація не відповідає очікуванням роботодавців. Наприклад, на заводах і фабриках у виробничому процесі може використовуватися сучасне обладнання, тоді як випускник навчався працювати на застарілому обладнанні у ЗВО, інколи ситуація може бути протилежною – студенти отримують суто теоретичні знання без доступу до відповідної практики. У підсумку, це призводить до невідповідності знань і умінь у молодого спеціаліста, а роботодавець, зі свого боку, не бажає витрачати час і кошти на додаткове стажування новачка. «Негативна тенденція спостерігається у зміні частки випускників ЗВО, які отримали направлення на роботу. Якщо у 2010 р. одразу ж після закінчення ЗВО офіційно працевлаштованими були 27,8 % випускників, то у 2018 р. показник склав лише 12,1 %. Тобто, майже 88,0 % випускників ЗВО вимушені працевлаштовуватися самостійно» [11]. На думку автора, це свідчить про суттєву невідповідність між тим, що пропонують ЗВО, і тим, що реально потрібно економіці. На рівні профспілок із роботодавцям треба вести роз’яснювальну роботу та економічно їх зацікавити не боятися вкладати кошти в розвиток молодого персоналу.

Третя проблема, що випливає з попередньої, полягає в невідповідності навчальних програм у багатьох ЗВО сучасним вимогам до кваліфікації, що призводить до розриву між теоретичною підготовкою студентів і їхньою практичною діяльністю. «Дослідження проведене CEDOS, зазначає, що методики викладання у ЗВО України часто є застарілими через недостатню інтеграцію сучасних педагогічних практик, таких як проблемно-орієнтоване навчання (PBL), blended learning (змішане навчання) чи використання цифрових технологій» [3]. Подібна ситуація спостерігається під час вступу молоді на так звані «модні спеціальності» (юриспруденція, бухгалтерський облік, міжнародні відносини тощо), де кількість випускників значно перевищує попит на ринку праці. Внаслідок цього, вакантних посад обмаль, а конкуренція за робочі місця є високою на ринку праці. Так виникає одна з причин безробіття. Близько 65-70 % випускників ЗВО таких галузей як освіта, медицина, культура і мистецтво працюють не по спеціальності – часто через низьку заробітну плату або невміння адаптуватися до професії. Деякі представники суспільства можуть вважати це нормальним явищем ринкової економіки, де конкуренція за робоче місце є природною. Проте, автор наголошує, що в такому разі, відбувається нецільове витрачання державних і особистих коштів домогосподарств на підготовку фахівців із незатребуваних спеціальностей, після чого багато хто з молоді виїжджає за кордон у пошуках роботи. Отже, по-перше, відсутність оцінки реальних потреб економіки держави у фахівцях за всіма напрямами підготовки. По-друге, слабка співпраці між ЗВО і роботодавцями призводять до того, що кількість випускників і зміст навчальних планів професійної підготовки студентів не відповідають актуальним потребам ринку праці.

Корупція є четвертою гострою проблемою, яка пронизує всі рівні вищої освіти – від вступу і здачі сесій до видачі дипломів. «Відповідно до даних Transparency International, Україна посіла 105-те місце серед 180 країн світу, втративши у 2024 році при цьому 1 бал, порівняно з 2023 роком» [6]. На переконання автора,

подолання корупції потребує не лише посилення контролю, а й зміни суспільного сприйняття освіти як цінності, а не товару.

П'ятою проблемою є система захисту інтелектуальної власності в Україні, через слабке правозастосування та недостатню обізнаність суб'єктів щодо їхніх прав. О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова зазначають: «захист авторських і патентних прав ускладнений відсутністю чітких механізмів стягнення компенсацій за порушення, що знижує ефективність юрисдикційного захисту. Це призводить до низької мотивації винахідників і авторів захищати свої права, адже судові процеси є тривалими, дорогими та часто неефективними» [13]. Також Є. Ш. Гареєв зазначає, що «тривалість розгляду заявок на патенти в Україні може сягати 18–24 місяців через бюрократичну роботу патентних відомств і надмірну кількість формальностей» [4]. Крім того, складно знайти відповідного фахівця – сертифікованого патентного повіреного. Для інтеграції української науки в європейський академічний простір молодим викладачам необхідний доступ до електронних наукових каталогів і баз, у тому числі Scopus і Web of Science. О. С. Онищенко вказує, що «забезпеченість такими ресурсами в Україні є недостатньою, а доступ часто обмежений через високу вартість передплати та бюрократичні бар'єри в університетах» [7]. Наприклад, у 2023 році лише 15 % українських ЗВО мали повноцінний доступ до Scopus, що суттєво знижує конкурентоспроможність української науки. Автор вважає, що надання широкого доступу до міжнародних науково-метричних баз для усіх українських ЗВО могло б сприяти розвитку інноваційної діяльності.

Отже, українська система вищої освіти стикається з низкою викликів, які гальмують її розвиток. Безумовно, у вітчизняній системі вищої освіти є прогресивні засади розвитку, реалізовані успішні рішення, окремі програми.

Варто звернути увагу на здобутий позитивний вітчизняний досвід реалізації окремих напрямів освітньої політики щодо вищої школи.

«Проблеми вищої школи впродовж років перебували у фокусі емоційної суспільної дискусії, практично всі уряди України заявляли свої програми докорінної перебудови галузі. Серед заходів, що можна вважати такими, що увійшли в практику життя, були: приєднання до Болонського процесу (2005 р.), запровадження зовнішнього незалежного оцінювання при вступі до вишів (2008 р.), експериментальне запровадження університетської автономії (2006-2009 рр.), ухвалення нової редакції Закону «Про вищу освіту» (2014 р.). Втім, говорити про те, що за рахунок цих заходів вдалося досягти поставленої мети (наближення системи і якості освіти в Україні до європейських зразків), не доводиться: запровадження Болонського процесу в його українській версії перетворилося на імітацію, зовнішнє незалежне оцінювання значно зменшило корупцію при вступі до вишу, перевівши її на рівень навчального процесу (іспити, заліки), університетська автономія збільшила обсяг повноважень університетської адміністрації, але не сприяла розвиткові університетського самоврядування і спричинила низку локальних конфліктів у трудових колективах» [1].

«Сучасна система забезпечення якості вищої освіти була визначена Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) та Законом України «Про освіту» (2017 р.). Наразі система перебуває на етапі становлення, до законів вносяться певні зміни, розробляються підзаконні акти. Створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). Проте, запровадження інституційної акредитації закладів вищої освіти і розробку відповідного положення було відкладено на час дії в Україні воєнного стану та шести місяців з дня його скасування» [9].

Уведення системи ЗНО (аналог європейського – External Independent Testing (EIT)). «Найбільшими перевагами ЗНО, на думку опитаних, є об'єктивність оцінювання за рахунок виключення людського фактору (32 %), подолання корупції при вступі до вищих навчальних закладів (28 %) та забезпечення рівного доступу до вищої освіти незалежно від матеріальних можливостей абітурієнта (27 %). Ще по 20-21 % серед найбільших переваг відмітили наближення української освіти до європейських стандартів освіти та підвищення ефективності відбору студентів до вищих навчальних закладів, 16 % – підвищення якості середньої та вищої освіти. 13 % вважають, що ЗНО взагалі не має жодних переваг, кожен п'ятий – вагається з відповіддю. «Серед недоліків ЗНО опитані відзначають складність та недосконалість тестів (31 %), необхідність у додатковому навчанні (29 %) та часті зміни правил проходження тестів (26 %). Кожен п'ятий до недоліків відносить поглиблення нерівності між звичайними та привілейованими школами, ще 17 % – падіння якості шкільної освіти, 16 % – неможливість оцінити творчі здібності учнів, 14 % – недосконаліть при системі оцінювання. Лише 5 % опитаних вважають, що у ЗНО немає недоліків, кожен четвертий – вагається із відповіддю» [5].

«Ліцензування як процедура визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність відповідно до ліцензійних умов провадження освітньої діяльності. Ліцензію видає Міністерство освіти і науки України. З 2015 року вона є безстроковою. До 2021 року здійснювалося також ліцензування кожної спеціальності певного рівня вищої освіти у закладах вищої освіти. З 2021 року запроваджено ліцензування освітньої діяльності закладів вищої освіти на певному рівні вищої освіти» [9].

Отже, успішність реалізації освітньої політки можлива лише шляхом налагодження конструктивної співпраці між державними органами освіти, мережею ЗВО, приватним бізнесом та міжнародними інституціями.

По-перше, варто збільшити державне фінансування освітньої галузі до рівня 10 % ВВП, спрямувавши кошти на модернізацію інфраструктури ЗВО та підвищення заробітної плати викладачам і науковцям, що також сприятиме залученню молодих кадрів. До слова, середній вік українського педагога 50–55 років, а нові кадри

неохоче йдуть працювати. Для покращення фінансування слід активізувати залучення альтернативних інвестицій в освіту, включаючи внутрішні та міжнародні гранти, спонсорську підтримку, капіталовкладення від бізнесу й транснаціональних корпорацій, а також розширення фінансових можливостей місцевих бюджетів. Додаткове фінансування має бути спрямоване на оновлення навчальних корпусів та придбання комп’ютерної техніки, що є важливим через пошкоджену освітню інфраструктуру у наслідок воєнних дій на окупованих територіях.

По-друге, оновлення навчальних програм має базуватися на партнерстві ЗВО з бізнесом і зарубіжними університетами, що дозволить адаптувати вітчизняну освіту до потреб ринку праці. Така робота передбачає інтеграцію навчальних модулів, програм стажувань і проєктної діяльності. Необхідно прискорити реалізацію Болонського процесу, який затягується вже тривалий час через бюрократичні процедури, недостатню координацію між МОН України і ЗВО, що гальмує визнання вітчизняних дипломів за кордоном та ускладнює академічну мобільність студентів.

По-третє, розвиток інфраструктури ЗВО, що передбачає створення сучасних високотехнологічних лабораторій, оновлення матеріально-технічної бази (включно з сучасними меблями, комп’ютерною технікою, обладнанням і засобами, поповненням бібліотечних фондів). Особливу увагу слід приділити безпеці учасників освітнього процесу у ЗВО, з огляду на воєнні загрози, а саме: цілодобова охорона майна і території, установка сигналізації та систем пожежогасіння, уведення пропускної системи доступу, захист комп’ютерної техніки від хакерських атак, будівництво бомбосховищ, встановлення електрогенераторів, альтернативне опалювання аудиторій тощо.

По-четверте, інтеграція в освітній процес ЗВО інноваційних методів викладання, таких як: он-лайн платформи, проєктне навчання, моделювання, технології віртуальної та доповненої реальності, штучний інтелект, може частково компенсувати втрати від воєнних дій і забезпечити доступність навчання для переселенців, студентів, які навчаються он-лайн із закордону.

По-п’яте, співпраця з іноземними ЗВО та активізація грантової діяльності (програми «Erasmus+», «House of Europe», «U-LEAD з Європою», Український культурний фонд, NAWA) та донорське фінансування, що відкриває можливості для обміну досвідом серед викладачів і студентів. Доцільно залучити вітчизняний бізнес до інвестування в наукову сферу.

Шостий крок передбачає забезпечення дослідникам надійного захисту права інтелектуальної власності шляхом приведення національної нормативно-правової бази у відповідність до принципів Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Надання молодим викладачам доступу до електронних наукових каталогів, ресурсів, бібліотек, науково-метричних баз Scopus і Web of Science, з метою інтеграції української науки в глобальний академічний простір. Варто запровадити єдину електронну патентно-ліцензійну базу даних об’єктів інтелектуальної власності.

Звичайно, реалізація подібних реформ потребує розробки оновленої державної стратегії, на основі врахування думки громадськості, політичної волі МОН України та державних структур, додаткових грошових видатків на освіту із бюджетів усіх рівнів, а також налагодження довгострокової співпраці зі стейкхолдерами, міжнародними партнерами та бізнесом.

Висновки. Якість вищої освіти в Україні перебуває у стані кризи, зумовленої війною, хронічним недофінансуванням та застарілою інфраструктурою, що послаблює її здатність готувати конкурентоспроможних фахівців. Видатки на освіту, які у 2025 році сягнули 190 млрд. грн., залишаються недостатніми, що призводить до низької мотивації і відтоку науково-педагогічних кадрів. Застарілі методи викладання, на які вказує CEDOS, разом із застарілою матеріально-технічною базою ЗВО ускладнюють якісну практичну підготовку студентів, через що лише 12,1 % випускників у 2018 році працевлаштувалися за направленням. Відбувається розрив між навчальними програмами та потребами ринку праці, де надлишок незатребуваних спеціалістів сприяє безробіттю та трудової міграції молоді закордон. Висока корупція (105-те місце України у світі, 2024 рік) та слабкий захист інтелектуальної власності гальмують інноваційний потенціал освіти.

Попри розглянуті проблеми, накопичений досвід реформ, зокрема частковий успіх Болонського процесу та ЗНО, демонструє стійкість системи вищої освіти й відкриває можливості для її трансформації. Автор пропонує чіткі шляхи вирішення проблем: збільшення фінансування до 5–6 % ВВП для оновлення інфраструктури та підвищення зарплат, оновлення навчальних програм у співпраці з бізнесом і зарубіжними ЗВО для адаптації до ринку праці, а також впровадження сучасних методів викладання. Важливим є розвиток міжнародної співпраці, захист інтелектуальної власності, забезпечення доступу до наукових баз, як Scopus. Такі кроки здатні не лише усунути недоліки, а й перетворити вищу освіту на драйвер економічного розвитку, якщо держава та ЗВО скоординують зусилля для їх реалізації.

Використана література:

1. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / В. Смолій (відп. ред.), Г. Боряк (кер. авт. кол.); авт. кол. : В. Головко (координатор проєкту), В. Даниленко, С. Кульчицький, О. Майборода, В. Смолій, Л. Якубова, С. Янішевський ; НАН України, Інститут історії України. Київ : Ніка-Центр, 2016. 796 с.
2. Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку : колективна монографія / Г. І. Калінічева (кер. авт. кол., наук. ред.), Л. М. Заліток, О. М. Любовець [та ін.] ; за заг. ред. Г. І. Калінічевої ; ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая». Київ : Фенікс, 2023. 400 с.
3. Війна та освіта : як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. Cedos. Київ, 2022. 71 с. URL : https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/ua-saved_overview-report-2022-web.pdf

4. Гареєв Є. Ш. Правова охорона винаходів : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеська національна юридична академія. Одеса, 2007. 20 с.
5. Десять років ЗНО : українці назвали переваги та недоліки тестування. Укрінформ. 2018. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2470004-desat-rokiv-zno-ukrainci-nazvali-perevagi-i-nedoliki-testuvanna.html
6. Індекс сприйняття корупції в Україні – 2024. Transparency International. 2024. URL : https://cpi.ti-ukraine.org/
7. Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін. ; НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2011. 232 с.
8. Мосорко А. Держбюджет-2025 : як зросли видатки на освіту та куди їх спрямують. *Українська правда*. 2024. URL : https://life.pravda.com.ua/society/rada-zatverdila-derzhbyudzhet-2025-shcho-bude-z-vidatkami-na-osvitu-na-nauku-304938/
9. Система забезпечення якості. Національний інформаційний центр академічної мобільності. ENIC UKRAINE. URL : https://enic.in.ua/index.php/ua/systema-osvity/vyshcha osvita/accreditacia-licenzuvannia
10. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Освітня інфраструктура територіальних громад в умовах війни: проблеми та ризики. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України* : зб. наук. пр. 2022. Вип. 2(154). С. 15–21.
11. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2020. 71 с. URL : https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf
12. Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 274 с.
13. Цивільне право України : підручник : у 2 кн. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової ; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 640 с.
14. Щоб відновити освітню інфраструктуру, яка постраждала через війну – потрібно $14 млрд. UA.NEWS. 2023. URL : https://ua.news/ua/ukraine/shhob-vidnoviti-osvitnyu-infrastrukturu-yaka-postrazhdala-cherez-vijnu-potribno-14-mlrd
15. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні». Київ : ТОВ «Поліграфічна компанія «Гепард», 2019. 258 с. URL : https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/zvit%20za%202019.pdf
16. Якість вищої освіти: теорія і практика : навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей ; авт. кол. : А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк [та ін.] ; НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ, Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.
17. Rebuilding the foundations of peace in Ukraine. UNESCO. 2023. URL : https://www.unesco.org/ru/ukraine-war

References:

1. 25 rokiv nezalezhnosti: narysy istorii tvorennia natsii ta derzhavy [25 years of independence: essays on the history of nation and state creation] / V. Smolii (vidp. red.), H. Boriak (ker. avt. kol.) ; avt. kol. : V. Holovko (koordinator proektu), V. Danylenko, S. Kulchytskyi, O. Maiboroda, V. Smolii, L. Yakubova, S. Yanishevskyi; NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy. (2016). Kyiv : Nika-Tsentr. 796 s. [in Ukrainian].
2. Vyshcha osvita Ukrainy v konteksti tsyvilizatsiinykh zmin ta vyklykiv: stan, problemy, perspektyvy rozvytku: [kolektyvna monohrafiia] [Higher education in Ukraine in the context of civilizational changes and challenges: state, problems, development prospects : [collective monograph]] / H. I. Kalinicheva (ker. avt. kol., nauk. red.), L. M. Zalitok, O. M. Liubovets [ta in.] ; za zah. red. H. I. Kalinichevy; ZVO "Mizhnarodnyi naukovo-tekhnichnyi universytet imeni akademika Yuriia Buhaia". (2023). Kyiv : Feniks. 400 s. [in Ukrainian].
3. Viina ta osvita: yak rik povnomasshtabnoho vtorhnennia vplynuv na ukrainski shkoly [War and education: how a year of full-scale invasion affected Ukrainian schools]. Cedos. (2022). Kyiv. 71 s. URL : https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/ua-saved_overview-report-2022-web.pdf [in Ukrainian].
4. Hareiev Ye. Sh. (2007). Pravova okhorona vynakhodiv [Legal protection of inventions] : avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.03. Odeska natsionalna yurydychna akademiia. Odesa. 20 s. [in Ukrainian].
5. Desiat rokiv ZNO: ukraintsi nazvaly perevahy ta nedoliky testuvannia [Ten years of ZNO: Ukrainians named the advantages and disadvantages of testing]. Ukrinform. (2018). URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2470004-desat-rokiv-zno-ukrainci-nazvali-perevagi-i-nedoliki-testuvanna.html [in Ukrainian].
6. Indeks spryiniattia koruptsii v Ukraini – 2024 [Corruption Perceptions Index in Ukraine – 2024]. Transparency International. (2024). URL : https://cpi.ti-ukraine.org/ [in Ukrainian].
7. Intehratsiia Ukrainy u svitove spivtovarystvo v konteksti rozvytku bibliotechnykh informatsiinykh tekhnolohii [Integration of Ukraine into the world community in the context of the development of library information technologies] (2011). / O. S. Onyshchenko, L. A. Dubrovina, V. M. Horovyi [ta in.] ; NAN Ukrainy, Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv : NBUV. 232 s. [in Ukrainian].
8. Mosorko A. (2024). Derzhbiudzhet-2025: yak zrosly vydatky na osvitu ta kudy ikh spriamuiut [State Budget-2025: how education expenditures have increased and where they will be directed]. *Ukrainska pravda*. URL : https://life.pravda.com.ua/society/rada-zatverdila-derzhbyudzhet-2025-shcho-bude-z-vidatkami-na-osvitu-na-nauku-304938/ [in Ukrainian].
9. Systema zabezpechennia yakosti [Quality assurance system]. Natsionalnyi informatsiinyi tsentr akademichnoi mobilnosti. ENIC UKRAINE. URL : https://enic.in.ua/index.php/ua/systema-osvity/vyshcha-osvita/accreditacia-licenzuvannia [in Ukrainian].
10. Storonyanska I. Z., Benovska L. Ya. (2022). Osvitnia infrastruktura terytorialnykh hromad v umovakh viiny: problemy ta ryzyky [Educational infrastructure of territorial communities in wartime conditions: problems and risks]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy* : zb. nauk. pr. Vyp. 2 (154). S. 15–21 [in Ukrainian].
11. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2031 roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031]. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2020). Kyiv. 71 s. URL : https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf [in Ukrainian].
12. Udoskonalennia finansuvannia systemy osvity Ukrainy yak peredumova uspishnoho reformuvannia : monohrafiia [Improving the financing of the Ukrainian education system as a prerequisite for successful reform: monograph] / za red. S. L. Londara ; DNU "Instytut osvitnoi analityky". (2021). Kyiv. 274 s. [in Ukrainian].
13. Tsyvilne pravo Ukrainy : pidruchnyk : u 2 kn. [Civil law of Ukraine: textbook : in 2 volumes] / za red. O. V. Dzery, N. S. Kuznietsovoi ; Kyivskyi natsionalnyi universytet im. Tarasa Shevchenka. (2002). Kyiv : Yurinkom Inter. 640 s. [in Ukrainian].

14. Shchob vidnovyty osvitniu infrastrukturu, yaka postrazhdala cherez viinu – potribno $ 14 mlrd [To restore the educational infrastructure damaged by the war – $ 14 billion is needed]. UA.NEWS. (2023). URL : https://ua.news/ua/ukraine/shhob-vidnoviti-osvitnyu-infrastrukturu-yaka-postrazhdala-cherez-vijnu-potribno-14-mlrd [in Ukrainian].
15. Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny “Pro stan dotrymannia ta zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini” [Annual report of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights “On the state of observance and protection of human and citizen rights and freedoms in Ukraine”]. (2019). Kyiv : TOV “Polihrafichna kompaniia ‘Hepard’”. 258 s. URL : https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/zvit%20za%202019.pdf [in Ukrainian].
16. Yakist vyshchoi osvity: teoriia i praktyka : navchalno-metodychnyi posibnyk [Quality of higher education: theory and practice: educational and methodological manual] / za nauk. red. A. Vasyliuk, M. Dei ; avt. kol. : A. Vasyliuk, M. Dei, V. Bazeliuk [ta in.]; NAPN Ukrainy, Universytet menedzhmentu osvity. (2019). Kyiv; Nizhyn : Vydavets PP Lysenko M. M. 176 s. [in Ukrainian].
17. Rebuilding the foundations of peace in Ukraine. UNESCO. (2023). URL : https://www.unesco.org/ru/ukraine-war

O. Chernenko. Quality of higher education in Ukraine: analysis of problems, accumulated experience, and development prospects

The article presents an analysis of the state of higher education in Ukraine amid contemporary challenges, such as the ongoing war, economic crisis, and global Euro-integration processes.

The purpose of the study is not only to identify the difficulties within Ukraine’s system of ensuring the quality of higher education but also to conduct a thorough analysis of existing problems, reflect on the experience of implemented reforms, and, based on this, outline development prospects that will contribute to the creation of a competitive national educational system.

The author emphasizes systemic issues in the implementation of educational policy that undermine the quality of educational services: chronic underfunding, outdated teaching methods and infrastructure, a disconnect between training programs and labor market needs, corruption, and weak protection of intellectual property rights. The study critically examines the accumulated experience of reforms (e.g., the Bologna Process, the introduction of External Independent Testing (EIT), accreditation, and licensing of educational activities) while highlighting the resilience of Ukraine’s education sector despite existing challenges and threats.

The article provides a definition of the concept of «state educational policy,» described as a strategically oriented process of developing, implementing, and adjusting legal, organizational, and financial mechanisms aimed at ensuring access to quality education and fostering the cultural and innovative-intellectual potential of the Ukrainian nation. Directions for the implementation of state educational policy are also identified.

The author presents a personal vision of potential development prospects for the higher education system: increasing funding to 10 % of GDP, updating curricula in partnership with businesses, introducing innovative teaching methods (e.g., digital platforms and project-based learning), enhancing international cooperation, and reforming the legal protection of innovations. The conclusions substantiate that implementing the proposed scientifically grounded reforms could qualitatively transform higher education, positioning it as a catalyst for Ukraine’s economic recovery following the end of martial law. The conclusions substantiate that the successful implementation of educational policy is only possible through establishing constructive cooperation between state education authorities, the network of higher education institutions, private businesses and international institutions.

Key words: *HEIs, quality of higher education, martial law, education, Bologna Process, educational policy.*

УДК 37.043.2: 373.3 – 056.34
DOI https://doi.org/https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2025.104.31

Чупандіна Г. В.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ З РАС В ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті висвітлюється проблема розвитку соціально-емоційних навичок у дітей з розладами аутичного спектра (РАС) в освітньо-розвивальному середовищі засобами соціально-емоційного навчання (СЕН).

Проведено теоретичний аналіз сучасного наукового дискурсу щодо трактування понять «соціально-емоційні навички» та «соціально-емоційне навчання», розглянуто підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників до їх змісту та суті.

Особливу увагу приділено осмисленню моделі «Колесо CASEL», яка слугує концептуальною основою для розуміння ключових соціально-емоційних навичок, що можуть бути сформовані у дітей з РАС засобами СЕН.

У межах дослідження визначено коло соціально-емоційних навичок, розвиток яких є доцільним і реалістичним у дітей з РАС в умовах освітньо-розвивального середовища засобами СЕН: самоусвідомлення (усвідомлення власних емоцій, думок, цінностей і розуміння їхнього впливу на поведінку); саморегуляція (уміння керувати емоціями, контролювати імпульси, долати стрес і досягати особистих цілей); соціальна обізнаність (здатність до емпатії, розуміння поглядів і потреб інших); навички взаємодії (здатність до ефективної комунікації, співпраці, розв’язання конфліктів, побудови позитивних міжособистісних стосунків); відповідальне прийняття рішень (усвідомлений вибір поведінки з урахуванням етичних міркувань, норм безпеки та соціальних правил).